

Fonteinkerk, 27 augustus 2023

Lezingen: Exodus 32:30-34 en Mattheüs 16:21-27

Een paar jaar geleden moest ik voorgaan in een rouwdienst in de Fonteinkerk. Een paar dagen daarvóór werd ik opgebeld door een kleindochter van de overledene. Zij zei: “Ik wil in deze afscheidsdienst graag iets doen voor mijn oma. We hadden altijd een goede band. Maar ik kan het niet met woorden zeggen. Zou ik het ook mogen dansen?” Nu zijn wij natuurlijk Fonteinkerk; ook in een rouwdienst zijn en blijven wij Fonteinkerk. Dus ik zei: “Waarom niet? Leg wel even in twee zinnen uit wat je gaat doen, en laat daarna je dans maar zien.” Op het juiste moment in de dienst kwam de kleindochter naar voren, legde in twee zinnen uit wat haar bedoeling was, en danste daarna in enkele minuten de afscheidsdans voor haar oma. Wij als toeschouwers konden het niet met ons verstand begrijpen, maar we voelden ons allemaal aangesproken en geraakt door deze ontroerende dans.

Dit jaar verscheen het nieuwste boek van de ethicus Frits de Lange: “Overweldigend”. De ondertitel van het boek luidt: “Leven met wat je niet in de hand hebt”. De Lange stelt dat het leven ons overweldigt met gebeurtenissen en ervaringen. Daar zijn ervaringen bij die we van harte willen omarmen: de geboorte van een kind, een nieuwe liefde, een prachtige natuurervaring, een muziekstuk dat onze ziel verwarmt. Bij zulke gebeurtenissen is het niet moeilijk om in beweging te komen; we dansen soms letterlijk van vreugde de kamer door.

Bij donkere ervaringen komen we meestal tot stilstand. Bij een groot verlies of een groot verdriet voelen we de neiging om het zo snel mogelijk achter ons te laten: we praten er niet meer over, gebeurd is gebeurd, we stropen onze mouwen op en gaan door met ons leven. Soms proberen we de ramp of het ongeluk te begrijpen, te doorgronden, in de hoop dat we via ons inzicht het verdriet de baas kunnen worden. We willen ons niet klein laten krijgen, we willen boven de pijn blijven staan. Dat is de ene poging om het verdriet in bedwang te houden: we willen het de baas blijven. Maar we durven er geen contact mee te maken. De andere poging is: je onderwerpen aan het noodlot, je zuchtend schikken in het oneerlijke lot en jezelf een leven lang als slachtoffer beschouwen. Ook dat is een vorm van stilstaan.

Frits de Lange voert een warm pleidooi om altijd in beweging te blijven; hij roept ons op tot een dans met het bestaan. Ook met de oneerlijke en onrechtvaardige gebeurtenissen moeten we leren dansen. Daarmee bedoelt hij niet dat we de narigheid en ellende moeten omarmen en verwelkomen, hij bedoelt ook niet dat wij ze dankbaar moeten aanvaarden als een donker geschenk uit Gods hand. Maar ook de moeilijke, ellendige dingen vragen om een reactie, om een creatief antwoord. Ze horen bij ons leven, ze willen erkend worden; we moeten er iets mee! Als wij niet leren dansen met onze ervaringen, dan zullen ze ons verlammen, steeds zwaarder op onze schouders gaan drukken, ons leven tot stilstand brengen.

Jesus vertelt aan zijn leerlingen dat Hij een lijdensweg tegemoet gaat. Dat was op dat moment onbegrijpelijk voor zijn vrienden. Die waren geboeid geraakt door Jezus' prediking van het naderende Koninkrijk, die liepen al ruzie te maken over wie er in dat Koninkrijk de belangrijkste zou zijn. Die verheugden zich al op de strijd met de Romeinen en op de overwinning. En dus vallen Jezus' woorden bij Petrus volkomen verkeerd: “God verhoede het, Heer! Dat zal U zeker niet gebeuren!” Hij kan het beeld van Jezus als Heerser van het Koninkrijk niet rijmen met een lijdende Messias. Hij reageert met afwijzing; hij maakt geen contact met het verhaal en wil het verhaal tot stilstand brengen.

Kunnen wij er nog wel wat mee, met dat verhaal van een lijdende Messias? Aan mij werd uitgelegd, toen ik een kind was, dat het lijden van Jezus een gevolg was van een eeuwig Raads-

besluit. Al vóór de schepping van de wereld had God voorzien dat het fout zou gaan met de mensheid, en dat er dan het offer van een volmaakt mens, van zijn eigen Zoon nodig was om de mensen te redden. Ik vind dat het lijden van Jezus in deze visie een zielloos gebeuren wordt. Alsof God in den beginne een computerprogramma heeft gestart, dat zich volgens voorgeprogrammeerde lijnen in de geschiedenis begint af te spelen. Het ligt allemaal al vast; er ziet geen ziel en geen leven meer in.

Het lijden van Jezus krijgt een ziel en een kloppend hart, als het met zijn vrije keuze, met zijn liefde te maken heeft. De Bijbel vertelt dat de liefde van God het allermeest, het allerdiepst openbaar geworden is in de woorden en daden van Jezus. Jezus wist mensen te aanvaarden zoals zij waren, zonder te kijken naar hun verleden of hun positie in de samenleving. Ook uitgestoten, verloren mensen sprak Hij aan op hun waardigheid, hun vermogen om lief te hebben. Hij zag in ieder mens het kind van God. En dat had verbazingwekkende gevolgen: verlamde mensen durfden weer te lopen, woekeraars gaven hun bezit aan de armen, hoeren en misdadigers hervonden hun menselijke waardigheid. Daarnaast vertelde Jezus over het komende Koninkrijk: een nieuwe wereld van liefde, vrede en rechtvaardigheid. De weg van Jezus was een liefdesweg: Hij kwam om de liefde onder de mensen nieuw leven in te blazen.

Maar Hij zag hoe deze weg weerstand begon op te roepen, onder mensen die macht hadden en de wereld bij het oude wilden laten. Gaandeweg begon Jezus te beseffen dat zijn weg van liefde Hem wellicht het leven zou kunnen kosten. Hij heeft op een tweesprong gestaan: moet Ik mijn mond houden en daarmee mijn leven redden, of moet Ik doorgaan op deze weg van liefde en daarmee mijn leven riskeren? In het belang van de mensen en in het belang van de liefde heeft Hij de keuze gemaakt: “Ik ga dóór op deze weg tot het bittere einde!”

In zijn derde hoofdstuk zegt de evangelist Johannes: “Want God had de wereld zo lief, dat Hij zijn enige Zoon heeft gegeven...” Dát is dus de diepste drijfveer van God: liefde... God is een God van liefde, en daarom komt Hij naar ons toe in de gedaante van een mensenkind, daarom gaat Hij het lijden niet uit de weg, daarom daalt Hij af tot op de bodem van de menselijke schuld en ellende. Het móét wel te maken hebben met het gegeven (ook in een mensenhart te ervaren) dat liefhebben en lijden altijd nauw samenhangen. “Leer hen verstaan het dodelijk geheim dat liefde lijden is, dat geven leven doet,” zegt Huub Oosterhuis in een van zijn gedichten. Wie van harte liefheeft, loopt het risico gekwetst, verkeerd begrepen, afgewezen te worden, en moet leven met het gevaar dat er een breuk ontstaat, of dat de liefde bekoelt. Wie alle pijn en teleurstelling buiten wil sluiten, en al zijn emoties onder controle wil houden, kan niet meer liefhebben. Liefde is niet “los”, niet zonder pijn verkrijgbaar.

Na lezing van het boek van Frits de Lange zou je kunnen zeggen: Jezus danst met de dreiging van de dood, Hij kijkt het donker recht in de ogen en gaat het niet uit de weg. En daarmee bewijst Hij eens en voorgoed dat de liefde het wint, dat de liefde zich niet monddood laat maken. En dat is de redding van de mensheid geweest: liefde is sterker dan de dood. In het Oude Testament vinden we mensen die al iets van zo'n keuze uit liefde laten zien. In Exodus 32 hoorden we hoe Mozes met God in gesprek is. Mozes erkent dat het volk met het gouden kalf een zware zonde heeft begaan. Hij zegt dan: “Schenk toch vergeving voor die zonde. Wilt U dat niet, schrap mij dan maar uit het boek dat U geschreven hebt...” Wat een moedig gebed, wat een prachtige messiaanse houding: straf mij dan maar, als U dan het volk maar laat leven. Mozes wil, uit liefde voor zijn volk, wel geschrapt worden uit Gods boek. Of denk aan Esther, die voor haar volk gaat pleiten bij de koning zònder dat zij uitgenodigd is. Een levensgevaarlijke onderneming! Heel nuchter zegt zij dan: “Moet ik omkomen, goed, dan zal ik omkomen!” Heel bewust riskeert zij haar leven, uit liefde voor haar volk.

Er zijn ook mensen die het erbij laten zitten. Denk aan het verhaal van Noach: God besluit de gehele aarde onder water te laten lopen, en Noach gaat daar zomaar mee akkoord... Uit de mond van Noach komt geen protest, geen poging tot onderhandeling, geen vraag of dit ook anders opgelost kan worden... Noach gaat slaafs en zwijgend akkoord. De rabbijnen zeggen: het is begrijpelijk dat Noach, na de episode met de zondvloed en de ark, vervalt tot dronkenschap. Hij had verzuimd om het voor de mensen op te nemen, hij was liefdeloos geweest. Nu kon hij nog maar één ding doen: proberen zijn schuldgevoel met wijn weg te drinken...

Jezus danst met het lijden, danst met de dood, omdat Hij zijn liefde voor de mensen niet op wil geven. Uit de Bijbelverhalen komt ons een God tegemoet die hartstochtelijk op zijn schepping betrokken is, die met een intense woede het kwaad bestrijdt, die lijdt onder de ontrouw van de mensen, die in Jezus alle grenzen overschrijdt om de wereld weer een kans van leven te geven. "God had de wereld zo lief, dat Hij zijn enige Zoon heeft gegeven..." Dat heeft met hartstocht te maken, en ook met een ongelofelijke kwetsbaarheid. Een God die zichtbaar wordt in een mens, in een kind: die stelt zich kwetsbaar op, die riskeert het om, hangend aan een kruis, uit deze wereld weggejaagd te worden. De God van Jezus heeft geen macht; Hij heeft alleen maar liefde. Hij gaat op in onze menselijke misère, en Hij gaat erin onder, omdat Hij ons liefheeft. Het goddelijke Woord neemt de gestalte aan van een weerloos mensenkind, en vanaf dat moment gaan het lijden van de mensen en het lijden van God in elkaar over. Het blijft een onbegrijpelijk verhaal, maar het blijft een verhaal van liefde.

Soms vragen wij ons weleens af of we tòch niet beter af waren geweest met een God van de macht. Zou een God van de macht niet allang het kwaad overwonnen hebben? Is het verhaal van de liefde niet allang overschreeuwd en verstikt? Maar hoor, kijk wat er gebeurt: overal waar Jezus verschijnt, waar het woord van God weerklinkt, daar zie je nieuw leven ontstaan, daar bloeit de liefde weer op, daar vinden mensen nieuw licht op hun levensweg. Deze man zonder macht weet al eeuwenlang mensen te inspireren, te troosten, tot een nieuw bestaan te roepen. Hij is een God van licht, liefde en leven. Wij mogen in Zijn naam mensen van liefde zijn, hoeders van het leven, kinderen van het licht. Wij mogen dansen met het bestaan, met al zijn lichte en zijn donkere kanten.

Er bestaat een gedicht van Leo Vroman, waarin de dichter zijn wens uitspreekt dat de liefde waarmee het gedicht geschreven is, mag overkomen op de lezer. Hij schrijft dan:

*Liefde is het meestal ook geweest
die mij het potlood in de hand bewoog
tot ik mij slapende voorover boog
over de woorden die Gij wakkerleest.*

*Ik zou wel onder deze bladzij willen zijn
en door de letters heen van dit gedicht
kijken in Uw lezende gezicht
en hunkeren naar het smelten van Uw pijn.*

*Doe deze woorden niet vergeefs ontwaken,
zij kunnen zich hun naaktheid niet
vergeven;
en laat Uw blik hun innigste niet raken
tenzij Gij door de liefde zijt gedreven.*

*Lees dit dan als een lang verwachte brief,
en wees gerust, en vrees niet de gedachte
dat U door deze woorden werd gekust:
ik heb je zo lief.*

We zouden ons kunnen voorstellen dat die dichter God is, die ons zijn liefde aanbiedt in zijn woorden, en dan met name in het levende Woord dat Jezus is. Hij smeekt ons om behoedzaam met dit woord om te gaan, en om ons te laten raken door de liefde die onze pijn doet smelten, die warme kracht waarmee je de ander en jezelf kunt aanvaarden, liefde als het vermogen om in jouzelf en in die ander altijd het kind van God te blijven zien. Het is deze liefde die het leven zin geeft...